

2. ΔΙΟΡΘΩΤΙΚΑ

Ὅσον εἰς τὸ κείμενον ἀφορᾷ τοῦ λόγου τούτου π. τ. Μενεκλέους κλήρου ὀλίγα μόνον ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν.

§ 1: Ἐπειδὴ δέ... πειρᾶται ἐξ ἅπαντος τρόπου τὸν ἀδελφὸν τὸν αὐτοῦ ἄπαιδα τεθνεῶτα κατασιῆσαι... ἐμοὶ ἀνάγκη ἐστὶ πολλή κτε.

Οὕτως οἱ ἡμέτεροι ἐκδύονται πάντες, πλὴν τοῦ Wyse, ὃς τῷ Naber πειθόμενος ἀντί: ἄπαιδα τεθνεῶτα ἐξέδωκε: τεθνεῶτα ἄπαιδα. Πράγματι δὲ ὑπὲρ τῆς μεταθέσεως ταύτης συνηγοροῦσι καὶ τὰ κατωτέρω ἐν § 33 ἀναγινωσκόμενα: τὸν μὲν τεθνεῶτα ἄπαιδα βουλόμενοι κατασιῆσαι, ἀνθ' ὧν ὅμως καθ' ἡμᾶς προτιμητέα πάντως ἢ τοῦ κώδ. Q γραφή: βουλόμενοι ἄπαιδα κατασιῆσαι, ἅτε δὴ προσελθοῦσα ἐκ διορθώσεως, ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἐπενεχθείσης χειρός, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Buermann (1).

Παρατηρεῖ δ' ὁ Wyse (Critic. Introd σ. κκκvii) ὅτι τοιαῦτα ἐκ μεταθέσεως σφάλματα τοῦ Κριψιανοῦ κώδ. A, & καὶ κατὰ λεπτόν μνημονεύει. τινὰ μὲν ἤδη διώρθωσεν ὁ τοῦ X'/φου τούτου παλαιὸς διορθωτὴς A 1, πλείονα δ' ἐπηνώρθωσαν οἱ νεώτεροι φιλόλογοι. Ἐπίσης δὲ παρατηρεῖ ὁ αὐτὸς (αὐτόθ. σ. LI) ὅτι καὶ ἐν τῷ Ἀμόροσιανῷ κώδ. Q ἢ τάξις τῶν λέξεων ἐν 39 τόποις διαφέρει τῆς τοῦ κώδ. A. Σημειούσθω δ' ὅτι ὁ κώδις οὗτος, ἀνεξάρτητος ὅλως τοῦ Κριψιανοῦ, δὲν περιέχει ἢ δύο μόνον λόγους τοῦ Ἰσαίου, τὸν α' καὶ β'.

Ἐν ᾧ αὐτῷ ὑπόκειται ἡμῖν χωρίον ἅπαντ' ἀπαιδ. ἢ λ. ἄπαις. Ἐντεῦθεν ἀφορμὴν λαμβάνοντες παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς.

Παρ' Ἀρποκρατίωνι ἐν λ. ἀναγινώσκειται: ΑΓΕΝΗΣ: ἀντὶ τοῦ ἄπαις παρ' Ἰσαίῳ ἐν τῷ ὑπὲρ Μενεκλέους κλήρου. Ταῦτ' ἄλλ' ἀορίστως διδάσκει καὶ ὁ Πολυδεύκης Γ' 15: τὸν δὲ ἄπαιδα ἀγενῆ Ἰσαῖος ὠνόμασεν. Ἐπίσης ὁ λέξεων χρησίμων Συναγωγεὺς ἐν Ἀνεκδ. Benn. σ. 328: Ἀγενής: Ἰσαῖος ἀντὶ τοῦ ἄπαις.

Ὡς ἤδη παρατηρήθη, οὐδαμοῦ τοῦ λόγου τούτου, οἷος παρε-

(1) Παρὰ Thalh. ἐν κριτ. ὑποσημ. ὑπὸ τὴν § 33: ἄπαιδα om. Q pr., supra κατασιῆσαι add. eadem manus (Brm). >>

δόθη ἡμῖν, ἀναγινώσκειται ἡ λ. ἀγενής, ἐν ᾧ ἡ λ. ἄπαις ἀπαντᾷ ἐκκαιδεκάκις: ἄπαις (§§ 10, 23, 25) ἄπαιδι (§ 23) ἄπαιδα (§§ 1, 6, 7, 10, 14, 21, 22, 27, 33, 37, 46) ἄπαισι (§ 13).

Ἐὰν μὴ ὁ Ἀρποκρατίων ἐσφάλη παραπέμπων εἰς τοῦτον τὸν λόγον, οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι ἡ λ. ἀγενής ἀνεγινώσκατο πρὸς τοῦ ἀντιγράφου, ᾧ αὐτὸς ἐχρήσατο ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει κατὰ τὸν Schömann (αὐτόθ. σ. 204) δύο ὑποθέσεις εἰσι πιθαναί, ἡ δὴ δὴλον ὅτι ἡ λ. ἀγενής, ἦντιον συνήθης οὖσα, μετεβλήθη ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων εἰς τὴν συνεθεστέραν αὐτοῖς ἄπαις ἢ αὕτη extitit in adscripta aliqua lege vel testimonio, quae a nostris codicibus absunt.

Εἰς τρίτην εἰκασίαν προήλθεν ὁ Βλάσσιος ἐν § 45 ἀντί: τοῖς ἄπαισι τοῖς ἀνθρώποις ἐξουσίαν διδόντας ἀγκυρούς: τοῖς ἄπαισι τοῖς ἀγενέσι ἐξουσίαν διδόντας (1). Ἀλλὰ περὶ τοῦ χωρίου τούτου, ἄλλως τε καὶ ὑπὲρ ἄλλων ἐπιφανεστάτων φιλολόγων ἐφθαρμένου ὑποληφθέντος, θὰ διαλάβωμεν εἰδικιότερον κατωτέρω ὑπὸ τὴν § 45.

Ὡς ὁρᾷ ἕκαστος μαντείας μᾶλλον ἢ κριτικῆς τέχνης δεῖται ἡ λύσις τοῦ ἐκ τῆς μαρτυρίας τοῦ Ἀρποκρατίωνος προκύψαντος προβλήματος, καὶ ταῦτα σχεδὸν εἰπεῖν ἀνευ ἐλπίδος ἀποδείξεως, ὅτι τὸ οὕτως εὔρεθὲν εἶνε ὄντως τὸ ἀληθές. Ὅπως δὴ ποτε ἐπειδὴ προσήκον εἶνε νῶ μνημονεύονται αἱ ἐξενεχθεῖσαι εἰκασίαι, παρατίθεμεν ἄς εἴτε δύο γινώσκωμεν, τὴν τοῦ Thalheim (2) εἰκασάντος ὅτι ἡ λ. ἀγενής ἀντί τοῦ ἄπαις ἔκειτο ἴσως ἐν § 10: ὅπως μὴ ἔσοιτο ἄπαις, καὶ τὴν τοῦ Wyse προτιμῶντος ν' ἀποκταστήσῃ αὐτὴν ἐν § 6: καὶ καταλαμβάνομεν . . . τὴν νεωτέραν, ἣν εἶχε Μενεκλῆς, ἄπαιδα. Παρατίρει δ' οὗτος (αὐτόθ. σ. 246) πρὸς ὑποστήριξιν τῆς εἰκασίας αὐτοῦ, ὅτι ἐν Δελφ. ἐπιγραφαῖς τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος ἡ λ. ἀγενής λέγεται ἐπὶ γυναικῶν, ἐν ᾧ ἐπὶ ἀνδρῶν γίνεται χρῆσις τῆς λ. ἄτεκνος.

Εἰ καὶ οὐδὲν ὄφελος ἐκ τῶν μαντευμάτων τούτων, ὅμως προστίθεμεν καὶ ἡμεῖς τὴν ἐπελθοῦσαν ἡμῖν εἰκασίαν, ὅτι δὴλον ὅτι ἡ λ. ἀγενής ἔκειτο ἴσως ἐν § 46: οὗτος δὲ νυνὶ ἀκλήρον μὲν ἐμέ . . .

(1) Τὴν εἰκασίαν ταύτην τοῦ αἰοδίου ἀνδρὸς μανθάνομεν ἐξ ὧν οἱ ἐχδοῦται Thalheim καὶ Wyse περὶ αὐτῆς σημειοῦνται ἐν ταῖς κριτ. ὑποσημειώσεσιν ὑπὸ τὴν § 45.

(2) Ἐν τῇ ἐχδ. ὑπὸ τὴν § 10.

ἀγενῆ δὲ τὸν τελευταίοντα καὶ ἀνάγνωμον βούλεται κατασιῆσαι.

§ 9: Καὶ ὁ Μενεκλῆς τὴν τε προῖκα ἐπιδίδωσιν αὐτῷ . . . καὶ τὰ ἱμάτια, ἃ ἦλθεν ἔχουσα παρ' ἐκεῖνον, καὶ τὰ χρυσοῖδια, ἃ ἦν, δίδωσιν αὐτῇ.

Ὅτως: ἐπιδίδωσιν αὐτῷ κατὰ τὰ X' / φκ πάντα καὶ πάσας τὰς πλαισιώτερας ἐκδόσεις.

Πρώτος ὁ Tyrwhitt, ἐκ τῶν ἀμέσως μετὰ τὸν μέγαν Βεντλῆιον ἀμχσάντων ἐπιφανῶν βρεττανῶν κριτικῶν, ἀντὶ τοῦ αὐτῷ ἤκασεν: αὐτῇ, τὴν διορθῶσιν. δὲ ταύτην μόνος ὁ Schömann ἐνέκρινε καὶ κατεχώρισεν ἐν τῷ ἐδάφει. Ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων ἐκδοτῶν μόνος κῆρις ὁ Thalheim τὸ αὐτῷ ἐτήρησεν, ὃ ἄλλως καὶ ὁ Jenick ὑπερήσπισεν, ἀπεδοκίμασαν δὲ πάντες οἱ λοιποί. Ὅπως ὁ μὲν Scheibe περιέλασεν αὐτὸ ἐν ἀγκύλαις (1), ut profectum a sciolo interprete, ὁ δὲ Buermann (ἐν Herm. XIX σ. 361) ἐπειδὴ, λέγει, ἡ προῖξ ἐπιστρέφεται οὐχ: εἰς τὸν δεύτερον ἄνδρα, ἀλλ' εἰς τοὺς ἀδελφοὺς τῆς γυναικός, ὡς κυρίους αὐτῆς, τούτῳ τῷ λόγῳ μετατυποῖ τὸ αὐτῷ εἰς αὐτῆς, κατὰ τὸ π. τ. Πύρρ. κλήρ. § 78: παρ' οἷον ἐκομίσαι τὴν προῖκα αὐτῆς (2). Ὁ Wyse τέλος τὴν διορθῶσιν ταύτην τοῦ Buermann ἀποδεξάμενος, ἐπίσης ἐξέδωκεν αὐτῆς, ἔρχων, ὡς λέγει (σ. 245), ὅπ' ὄφει τοῦτο μὲν τὸ τοῦ [Δημοσθ.] κ. Νεαίρ. § 52: κατὰ τὸν νόμον ὃς κελεύει, εἰάν ἀποπέμνη τὴν γυναῖκα, ἀποδιδόναι τὴν προῖκα, τοῦτο δὲ τὴν συνήθη ἐν τῷ κώδικι σύγχυσιν τῶν πτώσεων τῆς ἀντων. αὐτός: (Crit. Introd. σ. XXV).

Ἄλλ' ὡς ἦδη ἐκ τῶν διειλημμένων ὑπεδηλώθη, καὶ τὸ ρ. ἐπιδίδωσιν ἐπίσης ἐκρίθη ἐσφαλμένον, διό, πλὴν τοῦ Schömann, τηρήσαντος αὐτό, πάντες οἱ μετ' αὐτὸν ἐκδόται διορθοῦντες ἐξέδοσαν: ἀποδίδωσιν, πρώτου τοῦ Jenicke ὑποδείξαντος τὴν διορθῶσιν ταύτην. Ὁ Wyse μάλιστα (ἐν κριτ. ὑποσημ. ὑπὸ τὴν § 9. 4) πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι ἡ πρόθ. ἀπὸ κατὰ πλάνην μετετυπώθη ὑπὸ τοῦ

(1) Ὁμοίως ὁ Κόβητος. Ὁ δὲ Dareste, ἐπειδὴ καθά δημοῖ ἐν τῇ Προλόγῳ τῆς μεταφράσεως (σ. X) γρηῃται τῇ τοῦ Scheibe ἐκδόσει τοῦ 1860, ἐπίσης τὸ αὐτῷ καταλείπει ἀμετάφραστον: Ménécès rendit la dot.

(2) Εἰρήσθω δ' ὅμως ἐν παρόδῳ, ὅτι οὐδὲ τὸ αὐτῆς τρῦτο εἶνε ὄλως ἀνάγκητον· ἄλλως ἐν τῷ Κριφίανῳ κώδ. Α. διορθοῦται: εἰς αὐτὸς διὰ τῆς χειρὸς Α 1.

ἀντιγραφέως εἰς τὴν ἐπὶ παραπέμπει εἰς τὴν § 8 τοῦ π. τ. Ἰέρρ. κλήρ. ἐνθα συνέδη τὸ ἀντίθετον, ἀντὶ ἐπιδίδωσι ἀναγνωσθέντος ἀποδίδωσι, ὃ δὲ ὁ Ρεῖσκιος ἐπηνώρθωσεν.

Οὐδεμία ἀμφισβόλια ὅτι ἐπὶ μὲν συνάψεως γάμου, ὃ τὴν γυναῖκα ἐκδιδούς τὴν προῖκα ἐπιδίδωσιν, ἐπὶ δὲ λύσεως, ὡς λ. γ. ἐν τῷ περὶ οὗ ἡμῖν ὁ λόγος θέματι, ὁ ἀνὴρ ἀποδίδωσιν αὐτήν.

Ἐπίσης οὐδεμία ἀμφισβόλια ὅτι, κατὰ κανόνα, ἐπιστρεφομένη ἢ προῖξ, ἀποδίδεται τῷ ἐκδόντι τὴν γυναῖκα εἰς γάμον ἢ τῷ κατὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου ὄντι κυρίῳ αὐτῆς. Ἀφθονία δὲ παραδειγμάτων. Ἐπ. λ. γ. τοῦ λόγου τούτου §§ 3, 5. Πύρρ. κλήρ. §§ 8, 49, 51. — Ἰέρρ. κλήρ. § 8. — Δημοσθ. π. Ὀνήτορ. Α §§ 8 ἐπ. — π. Βούωτ. π. προικ. § 6 κλ. κλ.

Ταῦτα βεβαίως οὕτως ἔχουσιν. Ἄλλ' ἄρα γε εἶνε ἀνάγκη πράγματι ἵνα διὰ ταῦτα μετακινήσωμεν τὴν παραδεδομένην γραφήν. καὶ δὴ ἀλλοιοῦντες τὴν τῶν λεγομένων ἐννοίαν ἀντὶ: ἐπιδίδωσιν αὐτῷ ἢ ἀναγνώμεν: ἀποδίδωσιν αὐτῇ ἢ αὐτῆς;

Καθ' ἡμᾶς οὐδαμῶς. Τῷ ὄντι λυθέντος τοῦ γάμου ἢ προῖξ ἔδει ἢ ἀποδοθῆ οὐχὶ τῇ γυναικί, ἄλλως τε καὶ ἀνικάνῳ οὕτῃ κατὰ τὸν νόμον. ἀλλ' αὐτοῖς τοῖς ἐκδοῦσιν αὐτὴν ἀδελφοῖς (§ 5), οὗτοι δὲ λαβόντες τὴν προῖκα γὰρ ἐπιδώσιν αὐτήν αὐθις τῷ Ἡλείῳ Σφητιῳ. Ἄλλ' ἀφ' οὗ ὁ μὲν πρῶτος γάμος ἐλύθη τῇ συγκινέσει τῶν τε συζύγων καὶ τῶν ἀδελφῶν τῆς γυναικός, ὁ δὲ δεύτερος γάμος συνήφθη τῇ περακλήσει αὐτοῦ τοῦ Μενεκλέους καὶ μετὰ τῆς γνώμης τῆς ἑαυτοῦ § 8, τούτου ἐγκρίναγτος ἢ καὶ ὑποδείξαντος ἴσως τὸν δεύτερον σύζυγον. δὲν εἶνε πολὺ μάλλον εὐλογον γὰρ παραδεξόμεθα, ὅτι ὁ ῥήτωρ ἐπίτηδες καὶ ἵνα δείξῃ τὴν μεταξὺ τοῦ Μενεκλέους καὶ τῶν τέκνων Ἐπωνύμου τοῦ Ἀχαρνέως ὑπάρχουσαν πάντοτε φιλίαν καὶ οἰκειότητα, τοὺς μὲν ἀδελφοὺς παρίστησι λέγοντας: καὶ οὕτως ἐκδίδομεν αὐτήν Ἡλείῳ Σφητιῳ — διότι τούτοις μόνοις ὡς κυρίοις τῆς γυναικός προσήκε κατὰ τὸν νόμον τὸ δικαίωμα τοῦτο — περὶ δὲ τοῦ Μενεκλέους λέγει, ὅτι οὗτος ἀμέσως καὶ ἀπ' εὐθείας (brevis manu) τὴν ἀποδοτέαν προῖκα ἐπιδίδωσιν αὐτῷ, τῷ νέῳ δὴλον ὅτι συζύγῳ, καθ' ὃν ἀκριβῶς τρόπον λέγει. (§ 9) ὅτι καὶ τῇ γυναικί, οὐχὶ διὰ τῶν ἀδελφῶν, ἀλλ' ἀπ' εὐθείας ἐπίσης, καὶ τὰ ἱμάτια, ἃ ἤλθεν ἔχουσα παρ' ἐνεῖνον, καὶ τὰ χρυσοῖδια, ἃ ἦν, δίδωσιν

αὐτῆ; Νομίζομεν ὅτι οὐ μόνον οὐδέν κωλύει, ἀλλ' ὅτι, τοῦναντίον, ἡ δὲ ἄλλη ὑπόθεσις (1) τοῦ λόγου τούτου ἐπιβάλλει τὴν ἀντίληψιν ταύτην καὶ ἐρμηνείαν.

§ 10: ἐσκόπει ὁ Μενεκλῆς ὅπως μὴ ἔσοιτο ἄπαις, ἀλλ' ἔσοιτο αὐτῷ δοτις ζῶντα γηροτροφήσει καὶ τελευτήσαντα θάψοι αὐτὸν καὶ εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον τὰ νομιζόμενα αὐτῷ ποιήσει.

Ἐν ποιῶν ὁ Wyse ἐξέδωκε: ζῶντά τε, ὡσπερ ἄλλως ἐκ τῶν πρὸ αὐτοῦ ἐκδοτῶν ὅτε Βεκκῆρος καὶ ὁ Schömann.

Τὴν γραφὴν ταύτην τῷ ὄντι κυροῖ ὁ κώδ. Q, πλὴν ἔτι κατὰ λίαν συνήθη σύγχυσιν τοῦ Γ καὶ Τ ἀντί: ζῶντά τε ἐν αὐτῷ ἀναγινώσκεται: ζῶντά γε. Πρὸς § 45: πρὸς τούτοις ζῶντά τε φαίνομαι θεραπεύων αὐτὸν καὶ τελευτήσαντα θάψας.

Ἀλλὰ νομίζομεν ὅτι καὶ ἕτερον τι σφάλμα ὑποικουρεῖ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, ὅτι δῆλον ἔστι περίττευει ἕλως ἢ ἀντων. αὐτόν. παρεμβλήθησα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐκ τοῦ μετωπίου, ἔπου ἐπείχε τόπον σχολίου. "Ὅτι δ' οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα ἐπίσης διδασκόμεθα ἐκ τοῦ αὐτοῦ κώδ. Q, ἐξ οὗ τὸ αὐτὸν ἐλλείπει παντάπασιν. Σημειούσθω δ' ὅτι πρὸ πολλοῦ ἤδη ὁ πολὺς Κόβητος ἐξέβαλεν αὐτὸ τοῦ ἐδάφους.

§ 22. Ἐγὼ τοίνυν πάντας [ἀνθρώπους] ἂν οἶμαι ὁμολογήσαι ὑμῖς ὡς οὐκ ἂν ποιησάμενος ἄλλον οἰκειότερον ἐμοῦ ἐποιήσαι' ἂν. δειξάτω γὰρ οὗτος ὑμῖν, ἀλλ' οὐκ ἂν ποτε δύναιτο.

Τῷ Βεκκῆρῳ πρώτῳ περιγράψαντι τό: ἀνθρώπους, πάντες οἱ μετ' αὐτὸν ἐκδοταὶ κατηκολούθησαν, ἐκ δὲ τούτων αὐθις ὅτε Thalheim καὶ ὁ Wyse, ἀντὶ τῶν X/φων. ποιήσαι' ἂν, τῇ διορθώσει τοῦ Δοβραίου στοιχοῦντες, ἄλλως τε καὶ τοῦ Κοβήτου συνεπινεύοντος, ἐξέδωσαν: ἐποιήσαι' ἂν. Προσθῶμεν δ' ὅτι, καθ' ἃ ἐξ ὑποσημειώσεως τοῦ Wyse διδασκόμεθα περὶ τοῦ ἀθετουμένου τούτου ἀνθρώπους: «ἀνοὺς per dittographiam ex ἂν natum esse monet Dobr».

Προσθῶμεν ὅμως ἐπίσης ὅτι ἄλλοι τό: ὑμῖς μᾶλλον ἐνόμισαν

(1) Ὁρ. ἀνωτέρ. σ. 46 ἐπ.

ὑποπτον, ὅθεν ὁ μὲν Bremi ἐξαλείφει ὅλως, ὁ δὲ Jenicke μεταβάλλει εἰς: ὁμοίως.

Ὁ ῥήτωρ οὐ μόνον ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, ἀλλὰ καὶ κατωτέρω ἐν §§ 24 καὶ 45 ἐπίσης λέγει: ἅπασιν ἀνθρώποις καὶ ἅπασιν τοῖς ἀνθρώποις, ὁμοίως ἐν τῷ π. τ. Κλεωνύμ. κλήρ. § 40: εἰ... πάντας ἀνθρώπους κυριωτέροσ ἢ τούτους ποιήσετε, ἵνα μόνα τὰ χωρία ταῦτα μνημονεύσωμεν. Διότι δὲ τό: πάντας ἀνθρώπους πρὸς τό: ὑμᾶς μάχεται, οὐδεὶς λόγος ἀναγκάζει ἵνα τοῦτο μὲν πάντως τηρήσωμεν, ἐξαλείψωμεν δὲ ἢ περιγράψωμεν τό: ἀνθρώπους, παρά τε τὰ X/φα καὶ τὴν μεμαρτυρημένην ἔξιν τοῦ ῥήτορος.

Διὰ ταῦτα, ὡς ἄλλως ὁ τε Bremi καὶ ὁ Jenicke ἤδη ἴσθοντο, νομίζοντες ὅτι τὸ σφάλμα κεῖται μᾶλλον ἐν τῷ: ὑμᾶς, ἐλάχιστα δὲ τοῦτο μεταβάλλοντες, ἀναγινώσκομεν: ὑμῖν.

Ὁ δὲ νοῦς τῶν ἐλλειπτικῶς πρὸς τὸ τέλος ἐπιφερομένων ὅδε: ἐὰν δ' οὗτος ἀμφισβητῆ, δεῖξάτω... ὑμῖν τίγ' ἂν ἄλλον ποιησάμενος οἰκειότερον ἐμοῦ ἐποιήσατ' ἂν ἄλλ' οὐκ ἂν ποτε δύναίτο.

§ 29: τούτῳ δὲ λαγχάνει δίκην τῆς ἀπορρήσεως.

Περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ χωρίου τούτου διελάβομεν ἐν τοῖς Ἑρμηνευτικαῖς κατελήξαμεν δὲ εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐν τῷ δικονομ. βικαίῳ τῶν Ἀθηναίων ὑπῆρξε δίκη ἰδιώνυμος, ὁ ἀπορρήσεως καλουμένη, κατὰ τῶν δι' ἀπαγορεύσεως πρὸς τοὺς ἀγοραστὰς ἢ καὶ δι' ἄλλων παραπλησίων τρόπων, διακωλυόντων ἐξωδίκως τὰς ἀγοραπωλησίας τῶν ἀκινήτων κτημάτων. Ἐκεῖ δὲ ἐπεφυλαξάμεθα ἵνα ὑπὲρ τῆς β' ταύτην ἐξετάσωμεν ἂν ἢ περὶδοθεῖσα ἡμῖν ὡς ἄνω γραφῆ, δύναται νὰ νοηθῆ καθ' ὃν ἡμεῖς τρόπον αὐτὴν ἡρμηνεύσαμεν.

Ἐν πρώτοις παρατηροῦμεν ὅτι οἱ κώδικες πάντες τὴν αὐτὴν παρέχουσι γραφὴν (1), ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν τὸ σφαιερὸν ἐμφανίζει αὐτῆ, ὑφείλομεν νὰ νομίσωμεν αὐτὴν ὡς καλῶς καὶ ὑγιῶς ἔχουσαν.

Ἄλλ' ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἐκφράσεως οὐδαμῶς ἐπιβάλλει

(1) Κατὰ τοπογραφικὸν φαίνεται σφάλμα ἐν τῇ ἐκδόσει Wyse α. 28 ἐν κριτ. ὑποσημειῶσ. ὑπὸ τῆν § 29. ὅ ἀναγινώσκειται: ατῆς ομ. Q, ὅτι δηλον ὅτι ὁ κώδ. Q παρέχει τὴν γραφὴν: δίκην ἀπορρήσεως· διότι πάντες οἱ λοιποὶ ἐκδοταὶ τὴν παραλείψιν ταύτην τοῦ ἔσθρου ἀναφέρουσιν εἰς τὸν προηγούμενον στίχ. 29. 4: ἀπὸ (τῆς) τιμῆς τοῦ χωρίου.

καὶ νὰ νοήσωμεν αὐτὴν ὡςπερ ὁ Schömann καὶ οἱ μετ' αὐτὸν ἐλλογιμώτατοι ἄνδρες ἐνόησαν, ὅτι δῆλον ὅτι ἡ γεν: τῆς ἀπορρήσεως σημαίνει propter fratris intercessionem, ὅτι δ' ἄρα ἡ ἐγερθεῖσα ἀγωγὴ fuit haud dubie δίκη βλάβης. Διότι πρῶτον πᾶσαι σχεδὸν αἱ δίκαι ἀπὸ τοῦ αἰτίου ἢ τοῦ δι' αὐτῶν σκοπούμενου ὀνομάζονται οἷον δ. προικός, σίτου, καρποῦ, ἐνοικίου, χρέως κλ. Ἐπειτα οὐδὲν σημαίνει ἂν ὁ βήτωρ ἐνταῦθα ἐχρήσατο τῆ μετὰ τοῦ ἄρθρου ἐκφορᾶ: δ. τῆς ἀπορρήσεως, ὡς ἐπίσης οὐδὲν θὰ ἐσήμαινεν ἂν παρομοίως ἔλεγε: τούτῳ δὲ λαγχάνει δίκην τῆς προικός ἢ τοῦ χρέως κλ. ὡς καὶ πράγματι ἀλλαχοῦ λέγει οἷον π. τ. κλῆρ. κλήρ. § 3: πρὸς τὸν εἰληχότα τοῦ κλήρου τὴν δίκην. Ἄγν. κλήρ. § 13: ἡνίκ' ἐγὼ τοῦ κλήρου τὴν δίκην ἐλάγχανον. § 15: ἐμοὶ γάρ... λαχόντι τοῦ κλήρου τὴν δίκην. Πύρρ. κλήρ. § 8—9: ἐπιθυμῶ... πνθέσθαι... ὁποῖαν δίκην σίτου ἢ τῆς προικός αὐτῆς... δικάσασθαι ἢξίωσεν § 78 ὁποῖαν δίκην σίτου ἢ τῆς προικός... ἐδικάσατο κλ. Ἀλλὰ πρὸ βλ. ἃ περὶ τῆς προσθήκης ἢ παραλείψεως τοῦ ἄρθρου πρὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐγκλήματος διδάσκει ὁ Schömann (ἐπιτόθ. σ. 231) ἀντιλέγων τῷ Meier (De ord. judic. σ. 384 σημ. 52), ἃ δ' ἕμῳς οὐδαμῶς ἀναιροῦσι τὴν ἡμετέραν γνώμην.

§ 45: εἶτα τοὺς νόμους ἐπέδειξα ὑμῖν τοὺς ἅπασι τοῖς ἀνθρώποις ἐξουσίαν διδόντας ὑεῖς ποιεῖσθαι.

Ὡς ἀνωτέρω ἤδη παρατηρήσαμεν ὁ Βλάσσιος ὑπολαμβάνων ὅτι ἐντεῦθεν ἐξέπεσεν ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀρποκρατίωνος μαρτυρουμένη λ. ἀγενῆς ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ ἅπαις, ἤκασε: τοὺς ἅπασι τοῖς ἀγενέσι [τοῖς ἀνθρ.].

Καὶ ἄλλοι δ' ἕμῳς φιλόλογοι ἐπίσης ἐνόμισαν νοσοῦν τὸ χωρίον. Ὡς πρῶτος ὁ P. R. Müller ἀντὶ τοῦ ἅπαις ἤκασεν: ἅπαισι, μετὰ δ' αὐτὸν ὁ Naber, ἀνὰ τρέπων ἄρθρον τὴν παραδεδομένην ὑπὸ τῶν κωδίκων Α καὶ Q γραφὴν: τοὺς ἅπασι τοῖς ἀνθρώποις, ἀντ' αὐτῶν ἀνέγνω: τοῖς ἅπαισι τῶν ἀνθρώπων, τὴν διορθωσιν δὲ ταύτην οἱ νεώτεροι ἐκδῶται πάντες, καὶ ὁ Buermann δῆλον ὅτι καὶ ὁ Thalheim καὶ ὁ Wyse οὐ μόνον ἐνέκριναν, ἀλλὰ καὶ κατεχώρισαν ἐν τῷ ἐδάφει.

Ἀλλὰ πλὴν ὅτι καὶ δεκτικῆς γενομένης τῆς εἰκασίας τοῦ Naber-

ρου, ἔδει γὰ τὴν ἀντιπρὸς τὸ μετὰ τὴν ἀντιπρὸς. ἡμῶν ἄρθρ. τοὺς : τοὺς [τοῖς] ἄπαισι τῶν ἀνθρώπων, ἀναγκαῖον ὄν, ἢ διόρθωσις αὐτῆς καθ' ἡμᾶς. μᾶλλον περιττὴ φαίνεται οὐσα ἢ ἀναγκαῖα. Βεβαίως τὸ ὑπὸ τοῦ ῥήτορος λεγόμενον: τοὺς νόμους ἐπέδειξα ὑμῖν τοὺς ἄπαισι τοῖς ἀνθρώποις ἐξουσίαν διδόντας ὑεῖς ποιῆσθαι μονομερῶς καὶ χωρισμένως λαμβανόμενον φαίνεται ἀνόητον ὄν, διότι ὁ νόμος οὐχὶ ἄπαισι τοῖς ἀνθρώποις ἀπλῶς, ἀλλ' ὡς κατὰ λέξιν ἐν § 13 κεῖται, τοῖς ἄπαισι τῶν ἀνθρώπων τὸ δικαίωμα τοῦτο ἐχορήγησεν. Ἄλλ' ὅταν ἐνθυμηθῆ, τίς ὅτι ἐνταῦθα ὁ ῥήτωρ, ἀπὸ τῆς ἡγουμένης ἤδη § 44 ἀρξάμενος, ἀνακεφαλαιοῖ καὶ ὁδηγεῖ ἀρα συντομωτέρως λέγει, ὅτι ἤδη εὐρυτέρως ἐν τοῖς πρόσθεν ἀνέπτυξεν, ὅτι δὲ διὰ παντὸς τοῦ λόγου τούτου οὐδὲν μᾶλλον ποιεῖ ἢ νὰ ἐρμηνεύῃ καὶ ἐπικαλεῖται αὐτὸν τὸν περὶ διαθηκῶν σολῶνειον νόμον: ἐὰν μὴ παῖδες ὡς κτέ., ὅτι δὲ τέλος ἐν § 24 διακρῆδην λέγει: τοῖς μὲν ἄλλοις ἄπαισιν ἀνθρώποις καὶ Ἕλλησι καὶ βαρβάροις δοκεῖ καλῶς οὗτος ὁ νόμος κείσθαι κτέ. ὀφείλει, νομίζομεν, νὰ παραδέξῃται ὅτι ὁ Ἰσαῖος ἐδύνατο κάλλιστα καὶ ἐνταῦθα, χωρὶς οὐδαμῶς νὰ κινδυνεύῃ οὔτε νὰ παρεκτινῆ, ἀλλ' οὔτε καὶ παραληρῶν νὰ φανῆ τὸ παράπαν, τὰ ἤδη εἰρημμένα συντόμως ἐπαναλαμβάνων, νὰ εἴπῃ: εἶπα τοὺς νόμους ἐπέδειξα ὑμῖν τοὺς ἄπαισι τοῖς ἀνθρώποις ἐξουσίαν διδόντας κτέ. λέγει δὲ κατὰ πληθ. ἀριθμ. τοὺς νόμους, διότι καὶ Ἕλληνες καὶ βάρβαροι, κατὰ τοὺς ἑαυτῶν, ὡς εἰκός, νόμους ἕκαστοι πολιτευόμενοι, ἐπίσης νομίζουσι καλῶς παρ' αὐτοῖς κείμενον τὸν περὶ υἰοθεσίας θεσμόν, καὶ διὰ τοῦτο χρῶνται πάντες αὐτῷ (§ 23).

Προσθῶμεν δ' ὅτι, καθὰ ἐξ ὑποσημ. τοῦ Thalheim ὑπὸ τὴν αὐτὴν § 45 διδασκόμεθα, τὸ χωρίον τοῦτο, ἀλλὰ δι' ἄλλον πλέον λόγον, καὶ ὁ Herwerden ἐπίσης ἐφαρμόζον ἐνόμιστε, διὸ καὶ ἐξέβαλε τὰς λλ: ἐπέδειξα ὑμῖν τοὺς.

§ 47: ἀλλὰ μεμνημένοι τοῦ νόμου καὶ τοῦ ὅρκου ὄν ὁμωμόκατε. . . τὰ δίκαια καὶ τὰ εὖορκα κατὰ τοὺς νόμους ψηφίσασθε.

Οὕτως οἱ ἐκδότης πάντες καὶ πάντα τὰ X/φα, πλὴν τοῦ πολλάκις ἤδη μνημονευθέντος κώδ. Q, ἐν ᾧ ἀντί: τοῦ νόμου, κεῖται: τῶν τε νόμων.

Διὰ τὴν προτιμήθη ἢ τοῦ κώδ. A καὶ τῶν ἀπὸ τούτου καταγ-

μένων Χ'ίφων γραφή: τοῦ νόμου ἀγνοοῦμεν, ἡμεῖς δμως οὐδαμῶς ἔμφριβάλλομεν ὅτι ὁ Ἰσαῖος κατὰ τὸ ἑαυτῷ καὶ τοῖς ἄλλοις ῥήτορσιν εἰωθὸς ἔγραψε: τῶν τε νόμων. Πρβλ. π. τ. Νικοστρ. κλήρ. § 31: ἀλλὰ καὶ τῶν νόμων ἀναμνησθέντες καὶ τῶν ὄρκων... ψηφίσασθε. Φιλοκτῆμ. κλήρ. § 65: ὑμεῖς τε τὴν ψῆφον ὁσίαν καὶ κατὰ τοὺς νόμους θήσεσθε, τοῖσδε τὰ δίκαια γενήσεται. Κίρ. κλήρ. § 46: μνησθέντες οὖν καὶ τῶν ὄρκων... καὶ τῶν νόμων... ταύτη τὴν ψῆφον τίθεσθε. Δημοσθ. κ. Αφρόβ. Α § 68: δέομαι οὖν ὑμῶν... μνησθέντας καὶ τῶν νόμων καὶ τῶν ὄρκων βοηθῆσαι ἡμῖν κτέ. πρ. Βοιωτ. π. τ. ὀνόμ. § 41: ὥστε... καὶ κατὰ τοὺς νόμους καὶ κατὰ τοὺς ὄρκους... δέομαι καὶ δίκαια ἀξιῶ. Λυσ. κ. Θεομν. Α § 32: ὧν μεμνημένοι... βοηθήσατε καὶ τοῖς νόμοις τοῖς κειμένοις καὶ τοῖς ὄρκοις οἷς ὁμωμόκατε. κ. Αλκίβ. αἰδ. Α § 47: ἀνάγνωθι δ' αὐτοῖς τοὺς νόμους καὶ τοὺς ὄρκους... καὶ τούτων μεμνημένοι ψηφιοῦνται τὰ δίκαια κλ.

Ἴσως τις ἀντιλέγων ἰσχυρίσεται ὅτι ὁ ῥήτωρ ἐνταῦθα τοῦ νόμου λέγων νοεῖ τὸν νόμον... καθ' ὃν ἡ ποίησις ἐγένετο, καὶ οὗ ἐντέλλεται τῷ γραμματεῖ τὴν ἀνάγνωσιν (§§ 16—17 πρβλ. ἐτι §§ 24, 25, 26). Ἀλλὰ πλὴν ὅτι καὶ μικρὸν ἀνωτέρω ἐν § 13 ἐπίσης λέγει: καί μοι τὸν νόμον ἀνάγνωθι, ὅς κελεύει τὰ ἑαυτοῦ ἐξεῖναι διαθέσθαι ὅπως ἂν ἐθέλη, εἰ μὴ παῖδες ἄρρενες ὡς γνήσιοι, ἐξ οὗ δύναμεθα εὐλόγως νὰ συναγάγωμεν ὅτι ὁ λέγων δύο διαφόρους νόμους ἐπικαλεῖται, ἅπαντα τοῦ ἀλλαχοῦ χρήται τῇ κατὰ πλῆθ. ἀριθμ. ἐκφορᾷ, οἷον § 1: ἡγούμην... εἴ τις καὶ ἄλλος ἐποιήθη... κατὰ τοὺς νόμους καὶ ἐγὼ ποιηθῆναι. § 45: εἶτα τοὺς νόμους ἐπέδειξα ὑμῖν τοὺς ἅπασι τοῖς ἀνθρώποις ἐξουσίαν διδόντας ὑεῖς ποιεῖσθαι. Πρβλ. ἐτι §§ 2, 13, 26, 39.

Ὅτι δὲ δύο διαφόρους νόμους ἐπεκαλέσατο σαφῶς δείκνυται, νομίζομεν, ἐκ τῆς § 13 ἐνθα λέγων ὅτι διδάξει ὡς κατὰ τοὺς νόμους ἐγένετο ἡ ποίησις, ἀμέσως μὲν ἐντέλλεται (: ἀνάγνωθι) τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ πρώτου νόμου, μικρὸν δὲ κατωτέρω (§ 16: ἀνάγνωθι) καὶ τὴν τοῦ ἑτέρου.

Διὰ ταῦτα προσῆκον ἡμῖν φαίνεται ἵνα ἐν § 13, ἀμέσως πρὸ τῆς ἐπεξηγηματικῆς προτάσεως: ὁ γὰρ νομοθέτης, ὡ ἄ., διὰ τοῦτο

τὸν νόμον ἔθηκεν οὕτως, προσθῶμεν τὴν ἐπιγραφὴν ΝΟΜΟΣ παραλειφθεῖσαν εἴτε ὑπὸ τῶν μεταγραφῶν εἴτε καὶ ὑπὸ τῶν παλαιῶν διασκευαστῶν. Τοιούτας δὲ παραλείψεις ἢ ἐσφαλμένας σημειώσεις ἐπιγραφῶν ἢ προσκλήσεων πρὸς τὸν κήρυκα ἢ τὸν γραμματέα, καὶ ἄλλας ἤδη παρατηρήσαμεν ἐν ταῖς ἔμπροσθεν.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
 ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
 ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
 ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΖΟΣ